

phraseological level. The article includes examples of representation of the concept ARROGANCE in the works of English literature. Based on the research conclusions have been made regarding the future prospects of studying the concept ARROGANCE.

Key words: lexical and phraseological means, concept, world picture, mentality, xenophobia.

Стаття надійшла до редколегії
02.04.2014 р.

УДК 811.134.2

Ірина Жох

Вербалізація емоції гніву у фразеологічних одиницях іспанської мови

У статті розглянуто основні підходи до характеристики лексики, що позначає емоції, та емотивної лексики. Подано класифікації емоцій із позитивним і негативним забарвленням; наведено різні підходи щодо поділу фразеологічних одиниць. Здійснено семантичний аналіз фразеологічних одиниць, що виражають гнів в іспанській мові, та виділено фразеологічні одиниці, що позначають гнів, із соматичним, рослинним, тваринним, збройним та міфологічним компонентами.

Ключові слова: емотивна лексика, фразеологічна одиниця, емоція, гнів.

Постановка наукової проблеми та її значення. Останнє століття відзначається антропоцентричною спрямованістю в усіх галузях, і в мовознавчій науці зокрема. На цьому етапі когнітивна, комунікативна лінгвістики та лінгвістична наука в цілому зосереджує увагу не тільки на мовному вираженні й аналізі повідомлення, а й на реципієнті. А отже, все частіше ключовою стає емотивно-експресивна функція мови. Через призму мовознавства досліджують мовні стани людини, а також мовні засоби вираження цих емоційних станів та переживань. Тобто ми бачимо, що значну увагу приділяють вивченню лінгвістичних та екстралінгвістичних значень, зафіксованих у мовних та парамовних засобах, які ми розглядаємо в процесі комунікації.

Варто зазначити, що дослідження емоційного мовлення – проблема актуальна і маловивчена, що пояснюється існуванням різних думок щодо включення емоційності в сферу лінгвістичного аналізу, відсутністю системного опису її характеристик. Тому опис мовних засобів вираження емоцій становить великий науковий інтерес.

Аналіз досліджень цієї проблеми. В останні десятиліття минулого століття з'явилися наукові праці, що висвітлюють проблеми засобів мовного вираження емоцій. Серед авторів, які звертались до цього питання, є З. Ковешец, Дж. Лакоф, А. Вежбицька, А. Жаботинська, І. Арнольд, Л. Бабенко, Е. Вольф, І. Квасюк, В. Телія, В. Шаховський та багато інших.

Емоційна сфера чи не найважливіша в життєдіяльності людини, адже для людей характерною реакцією на ті чи ті події або вчинки є відчуття, вираження емоцій невербально та вербально. Тобто інформаційний обмін між комунікантами здійснюється через низку каналів, а саме: мовні, парамовні та немовні. Представлені у словах, висловлюваннях, мовних актах, фразеологічних одиницях емоційні переживання зрозумілі для всіх носіїв мови. Однак найбільш конденсоване вираження емоцій представлено у фразеологічних одиницях. Таке явище можна пояснити тим, що емоції психологізовані та соціологізовані, тобто узагальнені національним досвідом конкретного народу. Вони виступають не лише певним мірилом оцінювання середовища існування мови, а й значною складовою частиною цієї мови і картини світу для носіїв цієї мови загалом. У цьому плані емотивність як лінгвістична категорія – іманентна властивість мови, що може виражати психологічні (емоційні) стани і переживання людини через особливі одиниці мови та мовлення – емотиви [12].

Проте під час визначенні емотивності в мові думки вчених розбігаються. Так, на думку Е. Вольф, варто розділяти мову опису емоцій і мову вираження емоцій [3]. Через наявність різних лінгвістичних традицій відповідно немає однакового пояснення мови емоцій. Багато дослідників виключають зі сфери емотивності одиниці, що номінують емоційні стани, тобто ті психічні стани, які виникають

у процесі життєдіяльності суб'єкта і визначають не тільки обмін повідомленнями, але і спрямованість поведінки [11].

Мовознавці стверджують, що лексика, котра позначає емоції, відрізняється від емотивної лексики, позаяк її змістом є концептуальне значення слів, що позначають емоції, тобто вона позначає не самі відчуття, а лише думку про них. Отже, під емотивною лексикою ми розуміємо слова, в лексичному значенні яких присутня емоційна оцінка позначуваних ними явищ, понять, станів, процесів. Власне лексика емоцій містить слова, лексичне значення яких передає поняття про емоції. Так, надаючи певним лексемам особливої функції вираження емоцій, мовознавці протиставляють ці мовні одиниці власне нейтральній лексиці, до якої входить номінація емоцій.

Для дослідження емотивних фразеологічних одиниць є важливий поділ емоцій на позитивно та негативно забарвлені. Існує багато поділів емоцій. Деякі дослідники виділяють дві-три базові емоції, як Моврер, Уотсон, Вайнер і Грем, а деякі подають значно ширшу класифікацію, яка складається з восьми-десяти, зокрема Томкінс, МакДугал, Плутчік та Ізард. Ми зупинимося на класифікації фундаментальних емоцій К. Ізарда, який виділяє *інтерес, радість, здивування, гнів, відразу, презирство, страх, сором, сум і провину* [5]. Проте, незважаючи на те, чи науковець ділить базові емоції на дві чи на десять, практично в усіх класифікаціях присутня емоція страху, гніву і смутку. А отже, бачимо, що в своїй більшості превалюють негативні емоції.

Мета і завдання статті – визначити критерії вибору фразеологічних одиниць, які позначають емоцію гніву та виділити групи відповідно до наявності певного компонента. Мовним засобом вираження емоцій називають емотив. Емотив – мовна одиниця, переважальною функцією якої є вираження емоцій [12].

Виклад основного матеріалу й обґрунтування отриманих результатів дослідження. Дослідження фразеологічних одиниць проводили Х. Касарес, Н. Амосова, А. Кунин, В. Архангельський, Н. Шанський, В. Виноградов, Г. Войнар, Г. Копас Пастор, Р. Кабальєро, С. Коваррубіас. Проте, навіть беручи до уваги роботи вказаних авторів, це питання ще не достатньо досліджене. При виокремленні фразеологічних одиниць ми користуватимемось семантично-прагматичною класифікацією Г. Войтака. Науковець виділяє: 1) ідіоматичні фразеологічні одиниці, де цілісне значення частково умотивоване значенням компонентів (*quedarse con los brazos cruzados*); 2) повністю ідіоматичні фразеологічні одиниці, де цілісне значення умотивоване значенням компонентів (*ser quien corta el bacalao*); 3) фразеологічні одиниці ідіоматично прозорі, де тип фраз створюється реалізацією зв'язаних значень слів (*llover sobre mojado*); 4) фразеологічні одиниці ідіоматично не прозорі, в яких цілісне значення не умотивоване значенням компонентів і які найчастіше створюються шляхом алітерації (*ni fu ni fa*); 5) неідіоматичні фразеологічні одиниці, де дієслово є в нелексикалізованій конструкції (*albergar esperanzas de que algo suceda*) [15].

Як зазначає Г. Войтак, комуніканти є інтегрованими в певні суспільні групи, комунікативні ситуації та соціокультурну площину і володіють певним лексичним фондом, який дуже часто притаманний лише тому чи тому народу. Дуже часто фразеологічні одиниці – саме той ідентифікатор, який відрізняє одну культуру від іншої.

У мові фразеологічні одиниці безпосередньо впливають на зміст висловлювання. Зазначимо, що фразеологічні одиниці можуть надавати висловлюванню різної емоційно-модальної спрямованості й насиченості. Вони можуть виступати індикатором психічного стану, віку, статі, соціального становища комунікантив, надавати певного стилістичного забарвлення бесіди, визначити основне й другорядне у змісті комунікації. Використання фразеологічних одиниць влучно передає емоційний стан співрозмовників, дозволяє розрізнити важливе та другорядне, часто вказує на соціальний статус, вік і стать мовця [5].

При дослідженні семантики фразеологізмів надзвичайно важливим є визначення ролі їх смислових аспектів у створенні якісної відмінності фразеологічного значення від лексичного. Вже традиційно в семантичній структурі слова і фразеологізму дослідники виділяють три аспекти: сигніфікативний (включає в себе обсяг поняттєвої інформації); денотативний (виражає співвіднесеність фразеологічних одиниць із предметами, явищами та ситуаціями реальної дійсності) та конотативний (містить емоційно-оцінні, когнітивні та стилістичні значення). Якісну відмінність фразеологічного значення від лексичного абсолютна більшість дослідників пов'язує з особливостями конотативного аспекту фразеологізмів, який, на їхню думку, містить семантичний залишок. Найбільш істотними в

лексичному значенні є денотативний і сигніфікативний аспекти, а конотація в ньому виступає периферійною ознакою. Таким чином, фразеологічні одиниці одночасно конкретизують і надають образно-емоційну характеристику. А отже, вони завжди виконують однаково важливі за значенням номінативно-комунікативну та експресивно-емоційну функції.

Із проаналізованих фразеологічних одиниць на позначення гніву ми виділили п'ять груп. До першої належать фразеологічні одиниці, в яких присутні соматичні елементи:

travar las orejas (буквальне значення – тягти за вуха, фразеологічне значення – гнівно висловлювати негативну думку чи оцінку);

levantar las cejas (буквальне значення – піднімати брови, фразеологічне значення – показувати своє невдоволення);

fruncir el seño (буквальне значення – хмуритися, фразеологічне значення – невдоволено реагувати);

retorcer el hígado / tener un ataque de hígado (буквальне значення – крутити печінку, фразеологічне значення – злитися);

tener una cara de teléfono oscurado (буквальне значення – мати обличчя зайнятого телефону, фразеологічне значення – мати вигляд сердитої людини, яку краще не зачіпати).

Як бачимо, з проаналізованих фразеологічних одиниць, їх цілісне значення умотивоване значенням компонентів. Для вираження гніву з соматичним компонентом використовується рух угору та певні больові чи непритаманні для людини фізичні стани.

Другу групу становлять фразеологічні одиниці на позначення гніву з рослинним компонентом, проте їхнє цілісне значення не вмотивоване значенням компонентів. Спільною ознакою є те, що гнів також позначено рухом угору:

tomar las duras con las maduras (буквальне значення – брати тверді і достиглі [фрукти], фразеологічне значення – змішувати поняття, заплутувати з метою розізнати);

subirsele la mostaza (буквальне значення – піднімати гірчицю, фразеологічне значення – дуже злитися).

Третьою є група, де фразеологічні одиниці на позначення гніву містять тваринний компонент. Їх цілісне значення в більшості не вмотивоване значенням компонентів, проте є також такі, де їх цілісне значення вмотивоване значенням компонентів. Гнів позначається порівнянням з певною твариною чи її частиною:

agarrarse una chinche (буквальне значення – схопити клопа, фразеологічне значення – дуже розізнатися);

estar que ladra (буквальне значення – гавкати, фразеологічне значення – бути дуже сердитим, не контролювати себе);

tener la trompa (del pato) (буквальне значення – мати качиний дзьоб, фразеологічне значення – бути незадоволеним чимось);

ponerse como una fiera (буквальне значення – ставати диким звіром, фразеологічне значення – шалено злитися).

Четверту групу структурують фразеологічні одиниці з компонентом зброї. Зазначимо, що в усіх проаналізованих фразеологічних одиницях компонент, що позначає зброю, лише готується, а не використовується. Тобто адресат висловлює лише погрозу, свого роду попередження:

armar un Cristo (буквальне значення – озброювати Христа, фразеологічне значення – влаштовувати скандал через злість, показувати свою невдоволеність, створюючи проблеми);

abocar la artilleria (буквальне значення – залучати артилерію, фразеологічне значення – використовувати силу);

tomar las armas (буквальне значення – братися за зброю, фразеологічне значення – гнівно кричати).

До п'ятої групи ми віднесли фразеологічні одиниці, що містять міфологічний компонент. Присутність цього компоненту в мові можна пояснити особливостями свідомості та світосприйняття іспанського етносу:

no ser diablo, sino gran diablo (буквальне значення – не бути простим дияволом, а великим дияволом, фразеологічне значення – бути дуже розлюченим, не тямити себе від люті);

ahí será el diablo (буквальне значення – там буде диявол, фразеологічне значення – у певній ситуації бути надзвичайно злим);

ser la piel de diablo (буквальне значення – бути шкірою диявола, фразеологічне значення – уподібнюватися люті диявола);

ser el demonio (буквальне значення – бути демоном, фразеологічне значення – бути сердитим);

llevarse el demonio (буквальне значення – носити демона в собі, фразеологічне значення – бути злим).

Висновки та перспективи подальшого дослідження. У нашому дослідженні ми схарактеризували та виокремили лексику, що позначає емоції, та емотивну лексику і відповідно розкрили вираження емотивної лексики засобами фразеології. Також ми виділили п'ять груп фразеологічних одиниць на позначення емоції гніву відповідно до наявності таких компонентів, як соматичний, рослинний, тваринний, збройний та міфічний. Зазначимо, що фразеологічні одиниці – один із найяскравіших виявів національно-культурної специфіки кожної мови. Результати дослідження можуть бути використані в курсі фразеології, когнітивної лінгвістики та перекладознавстві. У подальшому бачимо доцільним продовжити проведення аналізу фразеологічних одиниць на позначення інших емоцій.

Джерела та література

1. Алефіренко М. Теоретичні питання фразеології / М. Алефіренко. – Х. : [б. в.], 1987. – 136 с.
2. Вежбицкая А. Язык. Культура. Познание / А. Вежбицкая. – М. : Рус. словари, 1997. – 411 с.
3. Вольф Е. М. Функциональная семантика оценки / Е. М. Вольф – М. : Эдиториал УРСС, 2002. – 289 с.
4. Голуб И. Б. Стилистика современного русского языка : учеб. пособие для вузов / И. Б. Голуб. – М. : [б. и.], 1986.
5. Изард К. Психология эмоций / К. Изард. – М. ; Х. ; Минск : Питер, 1999.
6. Калимуллина Л. А. Семантическое поле эмотивности в русском языке: диахронический аспект (с привлечением материала славянских языков) : монография / Л. А. Калимуллина. – Уфа : РИО Баш ГУ, 2006. – 344 с.
7. Квасюк И. И. Категория эмотивности и ее лексикографическая репрезентация (на материале английского языка) / И. И. Квасюк // Сб. науч. тр. МГПИИЯ. – 1982. – Вып. 199. – С. 11–22.
8. Кожина М. Н. О языковой и речевой экспрессии и ее экстралингвистическом обосновании / М. Н. Кожина // Проблемы экспрессивной стилистики. – Ростов-на-Д. : [б. и.], 1987. – С. 117–126.
9. Косицына И. Б. Лексико-семантическое поле «положительные эмоции» в английском языке. Текст-центрический подход : дис. ... канд. филол. наук : 10.02.04 / Ирина Борисовна Косицына. – М. : РГБ, 2005. – 195 с.
10. Курчаткина Н. Н., Супрун А. В. Фразеология испанского языка / Н. Н. Курчаткина, А. В. Супрун. – М. : Высш. шк., 1981. – 272 с.
11. Шаховский В. И. Категоризация эмоций в лексико-семантической системе языка / В. И. Шаховский. – Воронеж : [б. и.], 1987. – 190 с.
12. Шаховский В. И. Лингвистическая теория эмоций : монография / В. И. Шаховский. – М. : Гнозис, 2008. – 416 с.
13. Corpas Pastor G. Las lenguas de Europa: Estudios de fraseología, fraseografía y traducción / G. Corpas Pastor. – Granada : Comares, 2000.
14. Seco M. Diccionario fraseológico documentado del español actual. Locuciones y modismos españoles / M. Seco, O. Andrés, G. Ramos. – Madrid : Santillana Ediciones Generales, S. L., 2005.
15. Wotjak G. Las lenguas, ventanas que dan al mundo: el léxico como encrucijada entre morfosintaxis y cognición: aspectos semánticos y pragmáticos en perspectiva intra e interlingüística / G. Wotjak. – Salamanca : Ediciones Universidad de Salamanca, 2006. – 176 p.

Жох Ирина. Вербализация эмоции гнева во фразеологических единицах испанского языка. В статье рассматриваются общие теоретические принципы в разделении лексики, которая обозначает эмоции, и эмоциональной лексики. Объясняются основные противоречия в определении понятия эмоциональной лексики и дается классификация эмоций. Отмечается важность использования в языке положительной и отрицательной коннотацией эмоций. Также представлено несколько подходов к изучению и анализу фразеологических единиц. В исследовании проводится семантический анализ фразеологических единиц выражающих гнев в испанском языке. На основе этого анализа выделяются группы фразеологических единиц, которые обозначают гнев при наличии следующих компонентов: соматического, растительного, животного, оружейного и мифического.

Ключевые слова: эмотивная лексика, фразеологическая единица, эмоция, гнев.

Zhokh Iryna. Verbal Expression of Emotion that Denotes Anger in Spanish Phraseological Units. This article applies general theoretical principles in the division of the vocabulary that denotes emotions and emotive

vocabulary. It explains main contradictions in defining of emotive vocabulary and gives classification of emotions. It shows importance of positive and negative connotation of emotions and its usage in language. The article presents several approaches towards the research and analysis of phraseological units. There is also made the semantic analysis of phraseological units that express anger in Spanish and based on this analysis are pointed out phraseological units that denote anger in accordance to the presence of next components: parts of the body, plant element, animal element, weapons and mythical element.

Key words: emotive vocabulary, phraseological unit, emotion, anger.

УДК 801.613

Інна Забужанська

Ритмічна організація мовлення: когнітивний аспект

У статті представлено підходи вітчизняних і зарубіжних учених із галузей філології, психології, психопоетики, когнітивної поетики та нейронаук щодо ритмічної організації мовлення. Висвітлено й обґрунтовано наявність зв'язку між ритмічною організацією поетичного мовлення та когнітивними процесами мовця в процесі породження і смислосприйняття тексту. Важливим є окреслення перспектив подальших теоретико-методологічних пошуків дослідження ритму в площині когнітивної лінгвістики.

Ключові слова: ритм, поетичне мовлення, ритмічна організація, ритмічний паттерн, поетичне мислення.

Постановка наукової проблеми та її значення. Науковий інтерес до вивчення ритму має тривалу історію. Ритм як поліфункціональна лінгвістична категорія перебуває в центрі уваги багатьох вітчизняних і зарубіжних лінгвістів.

Зважаючи на домінування у сучасних мовознавчих студіях когнітивної парадигми, розроблення проблеми ритмічної організації мовлення отримала лінгвокогнітивну орієнтацію. Отже, актуальність дослідження зумовлена спрямуванням сучасних лінгвістичних студій на вивчення ритмічної організації поетичного мовлення як невід'ємного складника мисленнєвої діяльності людини, що сприяє дослідженню механізму текстотворення в аспекті його породження і смислосприйняття.

Аналіз досліджень цієї проблеми. Багатоаспектний **аналіз лінгвістичних робіт** показав, що вивчення ритмічної організації мовлення представлене такими векторами: дослідження природи та ієрархічної організації ритмо-інтонаційного членування висловлення (А. М. Антипова, Е. Бенвеніст, М. Л. Гаспаров, М. П. Дворжецька, Л. В. Златоустова, Р. К. Потапова, D. Abercrombie, A. Cutler, D. Crystal, S. Hawkins, J. Laver, I. Lehiste, F. Ramus та ін.), ритмічної організації різних типів дискурсу (Ю. О. Богатова, Ю. А. Васік, О. О. Вольфовська, Н. В. Воробей, О. М. Грінбаум, Н. В. Рибіна, Н. В. Шевельова-Гаркуша), специфіки перекладу (Ю. В. Степанюк). Вивчення ж ритму як фактору індивідуального стилю автора відображено в дисертаційних роботах багатьох дослідників (Н. О. Любарець, О. А. Ореховская). Наявні в лінгвістиці теоретичні доробки з проблеми дослідження різних аспектів ритму підтверджують постійно зростаючий інтерес до цього лінгвістичного феномену.

Мета статті – розкрити специфіку кореляції ритмічної організації поетичного мовлення з когнітивними процесами мовця через аналітичний огляд наукового доробку досліджень ритмічної організації віршованих текстів. Для досягнення поставленої мети вважаємо за необхідне розв'язати такі **завдання**: 1) проаналізувати наявні дослідження ритмічної організації мовлення у таких галузях як філологія, психологія, психопоетика, когнітивна поетики та нейронауки; 2) обґрунтувати наявність зв'язку між ритмічною організацією поетичного мовлення з когнітивними процесами мовця; 3) окреслити перспективи подальших теоретико-методологічних пошуків досліджень ритму у площині когнітивної лінгвістики.

Виклад основного матеріалу й обґрунтування отриманих результатів дослідження. Специфіка вивчення ритмо-інтонаційної організації поетичного мовлення на матеріалі англomовних віршованих текстів крізь призму лінгвокогнітивних досліджень вимагає звернення до здобутків психології (Л. С. Виготський, Б. С. Мейлах, Л. В. Гнатюк, Е. Рөppel, F. Turner) та психолінгвістики (І. А. Герман,